



## Monumentnummer\*: 531991

Smallepad 5  
3811 MG Amersfoort  
Postbus 1600  
3800 BP Amersfoort  
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56  
E info@cultureelerfgoed.nl

Status **rijksmonument**  
Inschrijving register\* **23 januari 2015**  
Kadaster deel/nr **82804/136**

*Woonplaats\** **Nieuwendijk**      *Gemeente\** **Altena**      *Provincie\** **Noord-Brabant**

*Locatiennaam* **Werkendam**      *Locatieomschrijving* **Betonnen werken bij het werk aan de Bakkerskil**

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Werkendam	P			1698
Werkendam	T			3086
Werkendam	T			3083
Werkendam	T			3093
Werkendam	T			4
Werkendam	T			1052

### *Omschrijving\*\**

Cluster 84.

## NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

### Inleiding

INUNDATIESLUIS / WAAIERSLUIS (Papsluis), als een van de uit de vroegste perioden van aanleg van de Nieuwe Hollandse Waterlinie daterende waterwerken. Het verdedigingssysteem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie was in de eerste plaats gebaseerd op het gecontroleerd onder water zetten van (grote) terreinoppervlakken. Gecontroleerde inundatie vergde een ingenieus systeem van waterwerken, zoals sluizen, stuwen en kanalen, waarmee het noodzakelijke peil snel en binnen nauwe grenzen gesteld en gehandhaafd kon worden. Er werden vele verschillende typen sluizen toegepast, afhankelijk van de plaats waar ze in het systeem

\* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

\*\* Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument



functioneerden. Soms werden reeds bestaande scheepvaart-, uitwaterings- of keersluizen gebruikt, maar ook zijn er vele nieuwe gebouwd of bestaande (sterk) aangepast. Tot de laatste categorie behoort de inundatiesluis in de Oost Schenkeldijk ten zuiden van het Werk aan de Bakkerskil. Het gaat hierbij om een zogenoemde waaiersluis. Door deze sluis kon via de Bakkerskil water uit de Merwede worden ingelaten in het moeilijk te inunderen Land van Altena, met onder meer de Uppelsche Polder. Minstens zo belangrijk was de functie als keersluis: de sluis was onder normale omstandigheden gesloten en was dan onderdeel van de Oost Schenkeldijk, die op zijn beurt de westgrens was van de zogenoemde Werkensche Boezem. Waaiersluizen zijn meerdere keren toegepast als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Ze zijn rond 1800 geïntroduceerd door A.F. Goudriaan en J. Blanken Jzn. en waren voorzien van waaivormige deuren die het via een ingenieus systeem mogelijk maakten ze tegen de stroom in en tegen hoog water in te bedienen. Dit was uiteraard van groot belang in geval van (oorlogs)dreiging.

De gemetselde sluiscolk en de waaierdeuren van de sluis in de Oost Schenkeldijk ten zuiden van het Werk aan de Bakkerskil zijn in 2006-2007 gerestaureerd. De houten deuren zijn vervangen door nieuwe houten exemplaren. Behalve de waaierdeuren konden en kunnen - als borg - houten schotbalken in de colk worden geplaatst. Hiertoe is tevens een nieuwe schotbalkenloods geplaatst. De door een eenvoudige, moderne vaste brug gekruiste sluis lag tot aan de restauratie een aantal jaren 'droog', maar is intussen opgenomen in een 'groen en blauw netwerk'. Boven de beide in de hoofden weg te draaien waaierdeuren zijn als bescherming en voor de veiligheid metalen loopvlakken aangebracht.

#### Omschrijving

##### INUNDATIESLUIS / WAAIERSLUIS (Papsluis)

De inundatiesluis / keersluis in de Oost Schenkeldijk ten zuiden van het Werk aan de Bakkerskil, bekend als de Papsluis, is een relatief kleine, in baksteen en natuursteen uitgevoerde (waaierdeur)sluis met aan weerszijden hellende en iets uitlopende vleugelmuren. De lengte van de sluiscolk, inclusief de flauw hellende en iets uitlopende vleugelmuren bedraagt circa 30 meter; de breedte is ongeveer 7 m. Ongeveer halverwege de colk zijn vrijwel kwartcirkelvormige, zogenoemde waaierkassen aangebracht, waarin de beide waaierdeuren zijn ondergebracht. De vernieuwde, houten waaierdeuren kunnen door middel van windwerken worden bewogen. In de sluiswanden zijn westelijk van de waaierdeuren schotbalkspanningen uitgespaard, waartussen door middel van windwerken houten schotbalken op- en neer bewogen kunnen worden. De sluis, die, behalve een militaire, ook een civiele functie had als waterkering voor de Bakkerskil, dateert (blijkens later opnieuw (?) aangebrachte inscriptie) uit 1815 en behoort daarmee tot de oudste nog bestaande sluizen van dit type en vertegenwoordigt hiermee tevens zeldzaamheidswaarde.

#### Waardering

De INUNDATIESLUIS / WAAIERSLUIS (Papsluis), onderdeel van het complex Waterwerken bij het Werk aan de Bakkerskil is van algemeen belang vanwege:

\* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

\* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van een aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde bebouwing, die gebaseerd is op het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw). Het betreft hier een aan de militair-

---

\* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

\*\* Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument



strategische bouwkunde gerelateerde uiting van historische waterbouwkunde, namelijk een inundatiesluis / keersluis uit 1815.

\* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

\* Het onderdeel is tamelijk gaaf bewaard omdat hoofdvorm en verschillende onderdelen herkenbaar zijn gebleven, terwijl ontbrekende of defecte onderdelen in getrouwe replicavorm of sobere uitvoering zijn aangevuld.

\* Het onderdeel is representatief (karakteristiek) omdat het duidelijk herkenbaar de vroegere functie en werkwijze van dit tamelijk zeldzame sluisstype demonstreert.

*Hoofdcategorie*

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

*Subcategorie*

Fort, vesting en -onderdelen

*Functie*